

RESUMÉ

Samarbejde mellem professionshøjskoler og universiteter om forskning og udvikling

Denne rapport belyser professionshøjskolerne og universiteternes samarbejde om forskning og udvikling (FoU). Formålet er at bidrage til dels en debat om det nuværende samarbejde, dels det videre arbejde med at styrke samarbejdsrelationen. En styrkelse af samarbejdsrelationerne mellem universiteter og professionshøjskoler antages i sidste ende at kunne bidrage til FoU-aktiviteternes udbytte i form af øget forskningskvalitet og dermed kvaliteten af den viden, der bliver brugt på uddannelserne på professionshøjskolerne.

Relevans, faglig kontekst og målgruppe

I 2014 blev der lovgivningsmæssigt åbnet for, at professionshøjskolerne kan "varetage praksisnære og anvendelsesorienterede forsknings- og udviklingsaktiviteter i tæt samspil med det aftagende arbejdsmarked"¹. Det overordnede formål med at varetage praksisnære og anvendelsesorienterede FoU-aktiviteter er aktivt at medvirke til, at ny viden tilvejebringes og anvendes i praksis i såvel den private som den offentlige sektor. Endvidere forventes det, at professionshøjskolernes FoU-aktiviteter bidrager til at styrke uddannelsernes kvalitet og relevans. I modsætning til tidligere er professionshøjskolernes opgave ikke blot at tilpasse og videreformidle den viden, som universiteterne producerer. De skal selv producere viden i samspil med universiteter, professioner og erhverv.

Overordnet set er der en klar forventning fra politisk side om, at professionshøjskolerne samarbejder med eksterne forskningsmiljøer, herunder universiteter. Af lovbemærkningerne til lovændringen i 2014 fremgår det: "Professionshøjskolernes aktive involvering i relevante praksisnære og anvendelsesorienterede forsknings- og udviklingsaktiviteter forventes at foregå i tæt samspil med det aftagende arbejdsmarked og i vidt omfang i konkrete samarbejder med eksisterende forskningsmiljøer på universiteter og øvrige forskningsinstitutioner."² Universiteterne er centrale forskningsaktører på flere af de store fagområder, som professionshøjskolerne dækker. På mange områder er det derfor oplagt, at universiteterne spiller en central rolle i forhold til at sikre, at der sker en kapacitetsopbygning på professionshøjskolerne, som kan kvalificere arbejdet med FoU.

Målgruppen for denne undersøgelse er primært ledere og medarbejdere på professionshøjskolerne og universiteterne, som indgår i samarbejder om FoU-aktiviteter. Rapporten kan også være interessant for politikere og embedsfolk, som sætter rammerne for professionshøjskolerne og universiteternes samarbejde.

¹ LBK nr. 936 af 25.8.2014.

² Lovbemærkninger til Forslag til lov om ændring af lov om erhvervsakademier for videregående uddannelser, lov om professionshøjskoler for videregående uddannelser, lov om medie- og journalisthøjskolen og lov om friplads og stipendium til visse udenlandske studerende ved erhvervsakademiuuddannelser og professionsbacheloruddannelser, fremsat den 13. november 2013 af ministeren for forskning, innovation og videregående uddannelser (Morten Østergaard).

Resultater

Helt overordnet viser undersøgelsen, at samarbejdet mellem professionshøjskoler og universiteter mange steder er blevet styrket gennem de senere år. Samtidig er der dog fortsat en række udfordringer forbundet med samarbejdet om FoU-aktiviteter og et betydeligt potentiale for at styrke det.

Fire dimensioner i samarbejdet

Der findes ikke fastlagte modeller for, hvordan samarbejdsrelationerne mellem professionshøjskolerne og universiteterne skal være, eller hvordan universiteterne skal bidrage til de FoU-aktiviteter, som foregår på professionshøjskoler. På baggrund af en interviewundersøgelse blandt ledere og medarbejdere på professionshøjskolerne og ansatte på universiteterne, har vi identificeret fire dimensioner, som har betydning for professionshøjskolerne og universiteternes samarbejde om FoU-aktiviteter:

- Kollegialt: relationer og kompetencer
- Fagligt: fælles genstandsfelt og forskningsfokus
- Institutionelle rammer: strategi, organisation og ledelse
- Eksterne incitamenter: politisk styring og økonomiske rammer.

Personlige relationer er afgørende for samarbejdet

Det gode samarbejde mellem professionshøjskolerne og universiteterne afhænger i høj grad af kollegiale relationer mellem medarbejdere på de institutioner, der skal samarbejde. Analysen viser både fremmere og barrierer med hensyn til kollegiale relationer:

- Personbårne relationer er centrale og kan være med til at fremme et godt samarbejde mellem professionshøjskolerne og universiteterne. De kan dog være vanskelige at etablere, og de er samtidig skrøbelige.
- Professionshøjskolerne har i de senere år ansat flere ph.d.er og igangsat flere ph.d.-forløb. Det har været med til at styrke samarbejdet med hensyn til personlige relationer og forskningskompetence, da ph.d.erne har netværk på universiteterne.
- Der er mange gode eksempler på samarbejder, men professionshøjskolerne oplever ofte, at de selv skal opsøge samarbejdet, samt at det ikke altid er et ligeværdigt og symmetrisk samarbejde. Det kan fx være en barriere for samarbejdet, hvis ikke der er en god arbejdsdeling, hvor alle parter er involverede i FoU-samarbejdet på en måde, der opleves som ligeværdig.
- Kombinationsstillinger og centerdannelser *kan* være med til at fremme gode samarbejder, men kan også være ressourcekrævende, og der er forskellige oplevelser af og erfaringer med, i hvilken grad de bidrager til at fremme et godt samarbejde om FoU-aktiviteter.

Udfordrende at finde fælles fagligt fodslag

Et andet centralt område af betydning for samarbejdet er, om der er et fælles fagligt genstandsfelt og en forståelse af, hvad det er for en type viden, der skal produceres i samarbejdet, trods det forskellige fokus, professionshøjskolerne og universiteterne har.

Analysen viser både fremmere og barrierer med hensyn til genstandsfelt og forskningsforståelse:

- Forskningen på universiteterne har ofte et andet genstandsfelt end det, professionshøjskolerne qua deres lovgrundlag skal fokusere på i deres FoU-aktiviteter. På nogle fagområder fokuserer universiteterne mere på erkendelsessøgende forskning end på anvendelsesorienteret forskning, hvilket fx er tilfældet inden for uddannelsesforskning. Dette kan udgøre en barriere for samarbejder med professionshøjskoler, som er forpligtede til at fokusere på anvendelsesorienterede FoU-aktiviteter.
- Universiteter og professionshøjskoler har trods deres forskellige fokus hver især gode grunde til at samarbejde med hinanden: For professionshøjskolerne kan samarbejde med universitetsforskere ofte styrke videnbaseringen af FoU-aktiviteterne og øge kendskabet til relevante forskningsmetoder og teori. For universitetsforskerne kan samarbejde være med til at afdække anvendelsesorienterede problemstillinger med forskningspotentiale, og det kan være med til at fremme, at der bliver skabt en bedre forbindelse mellem professionerne og forskningen i det hele taget.
- Universiteter og professionshøjskoler bliver ikke målt på de samme ting og har derfor i nogen grad forskellige formål med at indgå i samarbejder om FoU-aktiviteter. Fx kan fokus potentielt forskydes væk fra de udfordringer, de fagprofessionelle står med ude i professionerne, hvis formålet er at publicere i internationale tidsskrifter.

De formelle rammer er på plads, men ledelse af forsknings- og udviklingsaktiviteter udgør fortsat en udfordring

De organisatoriske rammer for FoU-aktiviteterne er en vigtig forudsætning for et vellykket samarbejde mellem institutionerne. Analysen viser både fremmere og barrierer med hensyn til strategi, organisation og ledelse:

- Der er stor forskel på, hvordan de forskellige professionshøjskoler har organiseret arbejdet med FoU-aktiviteter, herunder hvilken tilgang og type forskning man satser på.
- Formelle samarbejdsaftaler spiller en vigtig rolle med hensyn til at skabe gode rammer for samarbejde mellem professionshøjskoler og universiteter. Flere steder oplever man, at disse rammer er kommet på plads. De udgør dog primært nødvendige, men ikke tilstrækkelige betingelser for det gode samarbejde, som også vokser ud af personlige relationer.
- Professionshøjskolerne har arbejdet med at kapacitetsopbygge ved at ansætte færdiguddannede ph.d.er, men også igangsætte ph.d.-forløb. Det er dog dyrt at finansiere ph.d.-forløb, og fremadrettet ønsker professionshøjskolerne i højere grad at ansætte færdiguddannede ph.d.er der, hvor der uddannes relevante ph.d.er.
- Skiftet fra kun uddannelsesledelse til ledelse af uddannelse og FoU-aktiviteter udgør en særskilt udfordring for professionshøjskolerne, der af gode grunde ikke har store erfaringer at trække på i denne sammenhæng. Flere professionshøjskoler arbejder på at styrke ledelsen af FoU-aktiviteterne, bl.a. gennem ansættelse af docenter og via forskellige kompetenceudviklingsaktiviteter.

Økonomi og styring kan potentielt fremme samarbejde

Eksterne incitamenter spiller også en vigtig rolle, herunder fx økonomiske rammer for samarbejdet mellem professionshøjskolerne og universiteterne. Analysen viser både fremmere og barrierer med hensyn til eksterne incitamenter:

- Universiteterne har en forpligtigelse til at medvirke til, at den nyeste viden inden for relevante fagområder gøres tilgængelig for de videregående uddannelser. Der er dog ingen lovmæssig forpligtigelse for universiteterne til samarbejde med professionshøjskolerne om gennemførelse af FoU.
- Finansiering spiller en afgørende rolle for FoU-aktiviteterne, og det er i høj grad de eksisterende basismidler til FoU-aktiviteter, som har sat gang i udvikling af de faglige miljøer på professionshøjskolerne, som udgør en vigtig forudsætning for samarbejdet om FoU-aktiviteter.
- Konkurrenceudsatte midler, herunder midler fra private fonde og lignende, kan spille en særlig rolle med hensyn til at styrke samarbejdet mellem professionshøjskoler og universiteter, fx ved at uddelingen af fondsbevillinger betinges af, at der indgås et konstruktivt samarbejde mellem professionshøjskoler og universiteter, som ud over samarbejdet i sig selv kan være med til at styrke mulighederne for, at anvendelsesorienteret forskning kan blive forankret i de professionsrettede uddannelser og sektoren i det hele taget.

Perspektivering og opmærksomhedspunkter

Gennemgangen af lovgrundlaget illustrerer de mange led i processen fra decentrale uddannelsesinstitutioner til, at professionsrettede uddannelser udbydes af mere centraliserede uddannelsesinstitutioner, hvor der bl.a. stilles større krav til videnbaseringen af uddannelserne. Sammenlignes udviklingen i Danmark med udviklingen i andre lande, er det atypisk, at professionshøjskolerne i Danmark er helt adskilt fra universiteterne. Og det stiller naturligvis særlige krav til samarbejdet mellem professionshøjskoler og universiteter om FoU-aktiviteter.

Analysen viser, at selvom samarbejdet mellem professionshøjskoler og universiteter generelt er blevet styrket af det øgede fokus på FoU-aktiviteter på professionshøjskolerne, er der også udfordringer forbundet med samarbejdet, når det gælder opkvalificering, fælles fagligt fodslag, ledelse af FoU-aktiviteter mv.

Rapporten giver anledning til følgende opmærksomhedspunkter med hensyn til såvel det politiske niveau som professionshøjskolerne.

Opmærksomhedspunkter til det politiske, administrative niveau

Hvad angår rammebetingelser for samarbejdet mellem professionshøjskolerne og universiteterne, vil vi særligt pege på to opmærksomhedspunkter på det politiske, administrative niveau:

Svage forpligtigelser og incitamenter til samarbejde

Professionshøjskolerne og universiteterne er ikke på samme måde forpligtede til at samarbejde, og der er kun få økonomiske incitamenter for samarbejde. I dag er samarbejdet langt hen ad vejen båret af gode viljer og intentioner. Det bør overvejes, hvilke overordnede greb der kan bidrage til et tættere samspil mellem FoU-aktiviteter på professionshøjskolerne og universiteternes forskning.

Behov for fokus på relevansen af ph.d.-uddannelsen for professionshøjskolerne

I det omfang det er den politiske hensigt, at universiteterne uddanner ph.d.er, og professionshøjskolerne ansætter de færdiguddannede ph.d.er, bør det overvejes, hvordan universiteternes forpligtelse til at uddanne målrettede og relevante ph.d.er til professionsfeltet kan styrkes. Universiteternes eksisterende incitamenter sikrer ikke nødvendigvis dette.

Opmærksomhedspunkter til institutionerne

Hvad angår rammebetingelser for samarbejdet mellem professionshøjskolerne og universiteterne, vil vi særligt pege på to opmærksomhedspunkter på et institutionelt niveau.

Fokus på udvikling af faglige miljøer

Analysen viser, at flere professionshøjskoler påtænker fremadrettet at anvende færre basismidler til at uddanne ph.d.er og i stedet anvende FoU-midlerne mere fokuseret med hensyn til at fremme kapacitetsopbygning på professionshøjskolerne, fx ved i højere grad at ansætte ph.d.er frem for selv at finansiere dem. Dette fokus anses som hensigtsmæssigt, i lyset af at basismidlerne generelt set er begrænsede.

Stadig behov for ledelsesmæssig opkvalificering

Ledelse af FoU-aktiviteter er en ny disciplin på professionshøjskolerne, der har uddannelsesledelse som den historiske tradition og norm. Det stiller nye krav til lederne – fx til deres kompetence, deres lederskab og den ledelsesinformation, der skal danne grundlag for den strategiske ledelse af FoU. Selvom professionshøjskolerne er opmærksomme på problematikken og også flere steder har arbejdet aktivt med opkvalificering af ledere og ansættelse af docenter til forskningsledelse mv., er der behov for fortsat ledelsesmæssigt og strategisk fokus på området.

Om datagrundlaget

Undersøgelsen er en kvalitativ interviewundersøgelse af forskellige perspektiver på både det nuværende og det fremtidige samarbejde mellem professionshøjskolerne og universiteterne set fra hhv. professionshøjskolernes og universiteternes side. Der er gennemført i alt 19 enkeltinterview med FoU-chefer på professionshøjskolerne og ansatte på universiteterne og 14 gruppeinterview med ledere og medarbejdere på professionshøjskolerne.

Der er ikke tale om en undersøgelse af kvaliteten af samarbejdsrelationerne eller udbyttet af dem, selvom det er en bagvedliggende præmis for undersøgelsen, at kvaliteten af samarbejdet har en betydning for kvaliteten af den forskning, der bliver lavet i forskningssamarbejderne. Undersøgelsen giver heller ikke eksempler på forskningssamarbejder eller generiske modeller for forskningssamarbejde, da der allerede i dag findes publikationer, der præsenterer eksempler på dette.